

Sosiaalialan AMK -verkosto

**Sosiaalialan ammattikorkeakouluverkoston kansallinen
strategia 2009-2012**

SISÄLTÖ

Esipuhe	3
1. Verkoston missio, visio ja arvot	5
2. Yhteiskunnan muutoksen haasteet vaikuttamistyölle, sosiaalialan ja sosiaalialan koulutuksen kehittämiseksi ja yhteistyöverkostoille	6
2.1 Sosiaalialan koulutuksen sisällölliset kehittämishaasteet	6
2.2 Sosiaalialan ammattikorkeakoulukoulutuksen rakenteelliset ja pedagogiset kehittämishaasteet	9
2.3 Yhteistyösuhteiden ja kumppanuussuhteiden kehityshaasteet	11
3. Verkoston toiminnalliset rakenteet	14
4. Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen tutkintojen rakenne, ammattitaito ja tehtäväalueet	16
4.1 Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen rakenne ja opinnot	16
4.2 Ammattikorkeakoulujen sosiaalialan koulutusohjelmien tuottama osaaminen ja tehtäväalueet sosionomi (AMK) ja sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnoissa	18
5. Tutkimus- ja kehitystoiminta	22
5.1 Tavoite: Kenelle ja miksi?	22
5.2 Taustaa	22
5.3 Lähtökohdat	23
5.4 Sosiaalialan T&K –toiminnan painopisteet	25

Liite 1. Sosiaalialan koulutusohjelman tuottamat kompetenssit Sosionomi (AMK)-tutkinnoissa

Liite 2. Sosiaalialan koulutusohjelman tuottamat kompetenssit Sosionomi (ylempi AMK)-tutkinnoissa.

Esipuhe

Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen verkosto aloitti toimintansa vuonna 1992 eli samanaikaisesti kun ammattikorkeakoulut kokeilujen muodossa tekivät tuloaan Suomeen. Koko kuluneen ajan verkosto on toisaalta kyennyt kokoamaan yhteen kaikki sosiaalialan koulutusohjelmissa ammattikorkeakouluissa työskentelevät sosiaalialan opettajat ja muut toimijat ja toisaalta tehnyt sosiaalialan ammattikoreakoulutuksen kehittämistyötä, vaikuttanut sosiaalialan kehittämisen kannalta strategisesti merkittäviin valtakunnallisiin koulutus- ja sosiaalipoliittisiin linjauksiin ja tehnyt tunnetuksi sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen perustehtäviä: sosiaalialan koulutusta, alueellista kehittämistä ja tutkimus- ja kehitystoimintaa.

Verkoston työvaliokunta toimii myös Ammattikorkeakoulujen rehtorien neuvosto ry:n (ARENE ry.) Sosiaali-, terveys- ja liikunta-alan koulutusalohtaisen kehittämissuunnan Sosiaalialan jaoston.

Strategiatyö on ollut luonteva osa verkoston työtä. Strategian valmisteluprosessit ovat toimineet verkoston sisäisen keskustelun ja toiminnan tavoitteenasettelun foorumeina. Valmistuneet strategiat ovat tukeneet sosiaalialan koulutuksen kehittämistyötä sekä kansallisella että aluetasolla. Ensimmäinen sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen kehittämisen kansallinen strategia hyväksyttiin v. 2000.

Tämän strategian valmistelutyö käynnistyi syksyllä 2007, jolloin perustettiin valmisteleva työryhmä. Strategiaan sisältyviä asiakokonaisuuksia ja toimenpide-ehdotuksia on pohdittu syksyn 2007 ja kevään 2008 verkostopäivillä ja sosiaalialan koulutusjohdon kokouksissa keuhällä 2008 ja syksyllä 2008. Strategiaan liittyviä asioita on käsitelty myös verkoston varhaiskasvatuksen, vanhustyön ja tutkimus- ja kehitystoiminnan substanssikohtaisissa alaryhmissä. Lisäksi verkoston jäsenille on tehty sähköpostikyselyjä.

Tähän vuosille 2009-2011 ajoittuvaan strategiaan on kirjattu verkoston missio, visio ja arvot, verkoston rakenne ja toimintaperiaatteet sekä sosiaalialan koulutuksen rakenne ja kompetenssikuvaukset. Yhteiskunnallisten muutosten ja sosiaali- ja koulutuspoliittisten linjausten analysoinnin perusteella määriteltiin sosiaalialan amk - koulutuksen kehittämistoimenpiteet. Lisäksi strategiaprosessin aikana käytiin useita kiinnostavia ja innostavia keskusteluja ammattikorkeakoulun tutkimus- ja kehittämistehtävistä yleisesti ja erityisesti sosiaalialaa koskevana. Tähän perustuen strategiassa on kuvattu se erityisyys, joka ammattikorkeakouluilla on tiedon tuottajana ja kehittäjänä. Siihen on kirjattu myös tutkimus- ja kehittämistoimintaa koskevat kehittämisen painopistealueet.

Strategian linjaukset ja toimenpide-ehdotukset hyväksyttiin 27.-28.11.2008 Hämeenlinnassa pidetyillä verkostopäivillä.

Työryhmä:

Meeri Kojonkoski, työryhmän pj. VTL, koulutuspäällikkö, Turun ammattikorkeakoulu
Merja Borgman, YTT, yliopettaja, Pirkanmaan ammattikorkeakoulu
Marja Halme, YTM, lehtori, opinto-ohjaaja, Pirkanmaan ammattikorkeakoulu

Carina Kiukas, KM, programansvarig, Arcada ammattikorkeakoulu
Leena Niemi, YTT, yliopettaja, Seinäjoen ammattikorkeakoulu
Tuija Nummela, YTL, yliopettaja, Etelä-Karjalan ammattikorkeakoulu
Mervi Nyman, VTM, lehtori Metropolia ammattikorkeakoulu
Marja Pentikäinen, VTT, yliopettaja, Diakonia ammattikorkeakoulu
Teemu Rantanen, YTT , yliopettaja, Laurea ammattikorkeakoulu
Helena Siira, YTT, yliopettaja, Oulun ammattikorkeakoulu
Eeva Tast, KL, lehtori, Hämeenlinnan ammattikorkeakoulu
Timo Toikko, YTT, yliopettaja, Seinäjoen ammattikorkeakoulu

1 Verkoston missio, visio ja arvot

Missio

Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen verkosto on koulutus- ja sosiaalipoliittinen vaikuttaja ja yhteistyön areena. Verkosto on mukana kehittämässä sosiaalialan ammattikorkeakoulukoulutusta ja sosiaalialaa. Verkoston tehtävänä on yhdessä alan muiden toimijoiden kanssa luoda uusia toimintatapoja sosiaalialan koulutukseen, tutkimus- ja kehittämistoimintaan sekä työelämään.

Visio

Verkosto on tunnustettu kaikkien ammattikorkeakoulujen sosiaalialan edustaja, joka käy avointa dialogia. Verkosto on sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen laajasti kokoava vaikuttaja kansallisella ja kansainvälisellä tasolla. Kaikki sosiaalialan ammattikorkeakoulututkinnot sekä ammattikorkeakoulujen T&K- työ ovat alueellisesti, kansallisesti ja kansainvälisesti tunnustettuja ja arvostettuja.

Arvot

Keskeistä arvoja verkoston toiminnassa ovat yhteistyö, vaikuttaminen ja kehittäminen.

Verkosto on sitoutunut toiminnassaan IFSW:n asiakirjaan ”Sosiaalityön eettiset periaatteet ja toimintatavat” (International Federation of Social Workers: The Ethics of Social Work: Principles and Standards). Asiakirjan mukaan sosiaalialan ammattihenkilöt edistävät inhimillistä kasvua ja sosiaalisesti kestävästä kehitystä ja sitoutuvat seuraaviin periaatteisiin: Ihmisarvo ja oikeudenmukaisuus, itsenäisyys ja elämänhallinta, syrjäytymisen ehkäiseminen ja osallisuuden edistäminen, syrjinnän ja väkivallan vastustaminen, asiakkaan itsemääräämisoikeus, asiakkaan yksityisyys.

Verkosto sitoutuu myös tutkimuseettisen neuvottelukunnan hyvän eettisen käytännön periaatteisiin.

2 Yhteiskunnan muutoksen haasteet vaikuttamistyölle, sosiaalialan ja koulutuksen kehittämiseksi ja yhteistyöverkostoille

2.1 Sosiaalialan koulutuksen sisällölliset kehittämishaasteet

Vaikka kansalaisten hyvinvoinnin oletetaan tulevaisuudessakin pysyvän keskimääräisesti hyvänä, niin nähtävillä on kuitenkin myös hyvinvointia uhkaavia riskejä ja negatiivista kehitystä. Globaalin taloudellisen ja sosiaalisen kehityksen ennakoimattomuus ja nopealiikkeisyys tuottaa omat epävarmuustekijänsä. Kansallisella tasolla köyhyys ja toimeentuloerot ovat kasvussa, sosiaaliturvan tarve on pitkäaikaista, riskiryhmien syrjäytymisvaara on voimistunut, yhteisöllisyys ja sen mahdollistavat rakenteet ja prosessit ovat rapautuneet, alueellinen eriytymiskehitys jatkuu ja alkoholi- ja päihdehaitat ovat kasvussa. Mikäli sosiaalipalvelujärjestelmä ei kehitetä, se ei kykene vastaamaan eri asiakasryhmien kasvaviin ja muuttuviin tarpeisiin¹.

Sosiaalialan ja sosiaalialan koulutuksen kehittämiseen ja tutkimus- ja kehitystoimintaan kohdistuu tulevaisuudessa mm. seuraavia haasteita.

1. Sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen ja ihmisyyden kunnioittamiseen liittyviä arvoja ja eettisyyttä on korostettava

Kansainvälisen kilpailun voimistuessa ja tuloksellisuusvaateiden kasvaessa sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen ja ihmisyyden kunnioittamiseen liittyvät arvot ja eettisyys korostuvat sekä yhteiskunnan että asiakastyön tasoilla.

Uhkana on, että erilaisissa elämänvaiheissa ja –tilanteissa väestöryhmät ja ihmiset, joilla on erilaisia tuen ja palvelun tarpeita, eivät saa riittävästi ääntään kuuluviin. Tästä voi seurata, että esim. jatkuvasti kavennetaan ja typistetään palveluja piiriin pääsyä, palveluvaihtoehtoja, palvelun kestoa, pituutta, asiakaskontakteja, palvelun toteuttamiseen käytettävissä olevaa aikaa, palvelujen yksilöllistä räätälöintiä jne. Jotta tältä vältytään, yhteiskunnallisessa päätöksenteossa, palvelujen järjestämisessä ja organisoimisessa pitää ottaa huomioon toisaalta sosiaalinen oikeudenmukaisuus eri väestöryhmien ja erilaisissa elämäntilanteissa olevien kesken ja toisaalta myös erityisesti se, että sosiaalialalla työskentelevillä on mahdollisuus ihmisyyttä kunnioittavaan, työyhteisön arvot ja sosiaalialan etiikan huomioon ottavaan työn tekemiseen.

Sosiaalialan ammattikorkeakoulukoulutuksessa yhteiskunnalliseen oikeudenmukaisuuteen, ihmisyyden kunnioittamiseen, arvoihin ja eettisyyteen liittyviä asioita on käsiteltävä aikaisempaa enemmän opetuksessa ja tutkimus- ja kehitystoiminnassa. Lisäksi opiskelijoita on rohkaistava osallistumaan yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen ja päätöksentekoon.

¹ Sosiaali- ja terveystalouden strategiat 2015 – kohti sosiaalisesti kestävä ja taloudellisesti elinvoimaista yhteiskuntaa. 2006. STM. Julkaisuja 2006:14.

Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämissuunnitelma. KASTE ohjelma 2008-2011. STM. Selvityksiä 2008:6.

2. Sosiaalista näkökulmaa on vahvistettava yhteiskunta-, yhteisö- ja yksilötasoilla

Globaali talous, tiedonvälitys ja nopeasti muuttuvat yhteiskunnan vuorovaikutus- ja toimintarakenteet ja -yhteisöt haastavat yksilön sosiaalista selviytymistä uudella tavalla. Jotta yksilön ja erityisesti lasten ja nuorten kasvu, kehitys ja selviytyminen voidaan turvata, on sosiaalisen painoarvoa vahvistettava yhteiskunnallisessa päätöksenteossa. Tämä edellyttää, että sosiaalisten vaikutusten arviointi otetaan oleelliseksi näkökulmaksi jo asioiden valmisteluvaiheessa ja päätösten valmistelussa ja luodaan sitä kautta pohjaa mm. uudelle yhteisöllisyydelle ja osallisuudelle ja erityisesti lasten ja nuorten kasvun ja kehityksen tukemiselle sekä tuen ja palvelujen tarpeessa olevien kansalaisryhmien huolenpidolle.

Sosiaalialan ammattikorkeakoulukoulutuksessa ja tutkimus- ja kehitystoiminnassa mm. tiedon tuottamista ja tiedon sisältöjä, uuden teknologian sovelluksia ja palvelujärjestelmiä ja -prosesseja on tarkasteltava yhteisöllisyyden ja osallisuuden näkökulmista ja varmistettava, että ne tukevat kansalaisten keskinäistä huolenpitoa ja välittämistä.

3. Köyhyden ja syrjäytymisen riskejä on vähennettävä

Viime vuosina köyhyys ja tuloerot ovat kasvaneet. Viimesijaiseen toimeentuloturvaan tukeutuminen on edelleenkin pitkäaikaista. Syrjäytymisuhka on voimistunut kaikissa ikä- ja väestöryhmissä. Jotta kehityksen suuntaa voidaan muuttaa, ennalta ehkäisevää näkökulmaa ja sosiaalisten vaikutusten arviointia on vahvistettava yhteiskuntapoliittisessa päätöksenteossa, koulutuksessa sekä tutkimus- ja kehitystoiminnassa. Vaikeasti työllistyvien työllistymismahdollisuuksia ja niihin liittyviä palvelu- ja tukijärjestelmiä on kehitettävä. Palvelujärjestelmiä, - rakenteita, -prosesseja ja koulutusta on kehitettävä niin, että varhainen yksilöllinen ja henkilökohtainen tuki ja puheeksi ottaminen ovat mahdollisia. Tavoitteeksi on asetettava, että yhteiskunnassa myös köyhyden ja syrjäytymisuhan alla elävillä yksilöillä ja perheillä on mahdollisuudet hyödyntää esim. liikuntaa, taiteita ja luontoa itsensä toteuttamiseksi, identiteettinsä vahvistamiseksi ja sosiaalisten verkostojensa luomiseksi ja ylläpitämiseksi.

Sosiaalialan ammattikorkeakoulukoulutuksessa ja tutkimus- ja kehitystoiminnassa on edelleen kehitettävä erilaisia toiminnallisia asiakas- ja asiakasryhmätyömuotoja. Sosiaalialan yhteistyö kulttuuri- ja liikunta-alan toimijoiden kanssa on välttämätöntä perinteisen terveysalan yhteistyön lisäksi.

4. Mielenterveys- ja päihdeongelmien ennaltaehkäisyä ja hoitoa on tehostettava

Mielenterveys- ja päihdeongelmat ovat lisääntyneet kaikissa ikäryhmissä. Palvelujärjestelmää on kehitettävä toisaalta niin, että ennaltaehkäiseminen mahdollistuu ajoissa ja toisaalta niin, että avo- ja tukipalvelut ovat riittävät ja tukevat mielenterveys- ja päihdeongelmista kuntoutumista itsenäiseen asumiseen ja työelämään.

Sosiaalialan koulutuksessa on vahvistettava sosiaalisen kuntoutuksen osaamista sekä tutkimus- ja kehitystoimintaa, jotta asiakkaiden kuntoutumisprosesseja voidaan kehittää myös sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmasta.

5. Lapsiperheiden ja lasten asemaa on parannettava

Lapsiperheiden ongelmina ovat köyhyys ja vaikeus yhdistää työ- ja perhe-elämä. Sosiaaliselle hyvinvoinnille luodaan pohja jo lapsuus- ja nuoruusiässä. Lapsiperheiden aseman parantaminen edellyttää, että vahvistetaan työelämän tasa-arvoa samapalkkaisuuden ja perhekustannusten tasaamisen avulla ja tuetaan perheiden arjessa selviytymistä erilaisilla palveluilla. Poliittisten päättäjien tavoitteena on luoda lapsia ja lapsiperheitä tukeva neuvolan, päivähoidon ja koulun kattava palvelujärjestelmä², joka poistaa ennaltaehkäisevästi hyvinvoinnin uhkia ja tarttuu ongelmiin tehokkaasti.

Sosiaalialan koulutuksella sekä tutkimus- ja kehitystoiminnalla on tuettava mahdollisuuksia järjestellä perheille tarkoitettujen palveluja uudelleen, jolloin mm. ns. matalat kynnykset, hyvä tiedonkulku ja puheeksi ottaminen mahdollistavat varhaisen tuen ja väliin tulon.

6. Ikääntyneelle väestölle on turvattava monipuoliset palvelut

Ikääntyneen väestön määrän kasvaessa ja sosiaalialan työntekijöiden eläkkeelle siirtyessä työvoiman tarve ikääntyneille suunnatuissa palveluissa kasvaa jyrkästi. Omaishoidon mahdollisuudet vähenevät, koska ikääntyvän väestön lapsiluku on ollut alhainen ja muuttoliike työn perässä on lisännyt etäisyyksiä lasten ja vanhempien välillä. Yhden hengen talouksien määrä on myös kasvanut. Palvelurakennetta on edelleen monipuolistettava, kuntouttavia työmenetelmiä on edelleen kehitettävä, moniammatillista ja –tieteistä työtä lisättävä ja teknologiaa hyödynnettävä aikaisempaa paremmin.

Valtiovallan ja kuntien on selkiinnyttävä ikääntyvien palveluiden strategiset linjaukset: millaisia psykososiaalista ja fyysistä toimintakykyä samoin kuin osallisuutta ylläpitäviä työmenetelmiä halutaan ottaa käyttöön perushoidon lisäksi, miten hyödynnetään hoito- ja lääketieteen lisäksi syntynyt moniammatillisuus ja osaaminen, millaiset henkilöstö-, ammatti- ja osaamisrakenteet tukevat tulevaisuuden ikääntyviä ja millä työmenetelmillä ja –osaamisella ikääntyvien kotona asumista mahdollisimman pitkään halutaan julkisen vallan toimesta tukea.

Sosiaalialan koulutuksen ja tutkimuksen ja kehittämisen näkökulmasta toiminnallisten työmenetelmien osaamista ja tutkimus- ja kehitystyötä on jatkettava ja tuettava opiskelijoiden suuntautumista seniorityöhön.

7. Monikulttuurisuus on saatava voimavaraksi ja inhimilliseksi rikkaudeksi

Lisääntynyt kansainvälisyys, elämäntapojen erilaistuminen ja kasvava maahanmuutto edellyttävät monikulttuurisuuden huomion ottamista ja tukemista. Maahanmuuttajat on nähty myös ratkaisuna uhkaamassa olevaan työvoimapulaan. Arjen toiminnan rutiinit ja käytännöt saavat perustelunsa erilaisista arvomaailmoista ja maailmankatsomuksista, jolloin suvaitsemattomuus ja rasismi tulevat helposti esiin. Kuitenkin erilaisissa kulttuureissa elävät ihmiset ja monikulttuurisuus pitäisi ymmärtää myös inhimillisenä rikkautena, jolla on arvo sinänsä.

² Lapset, nuoret ja perheet. Hallituksen politiikkaohjelma. 5.12.2007.

Koulutuksessa, tutkimus- ja kehitystoiminnassa asenteisiin vaikuttaminen ja rasismien ennaltaehkäisy, kulttuurien ja erityisryhmien tarpeiden ymmärtäminen sekä ei-syrjivien työkäytäntöjen oppimisen pitää korostua ja tulla osaksi sosiaalialan ammatillista osaamista.

8. Teknologiaosaamista ja hyödyntämistä on vahvistettava

Teknologian kehittyminen mahdollistaa uusien innovaatioiden tuottamisen ja käyttöönoton, jolloin asiakkaiden suoriutuminen kotona ja asuinympäristöissä samoin kuin yhteydenpito ja vuorovaikutus eri toimijatahojen välillä helpottuu. Teknologian kehittyminen mahdollistaa myös uusien palvelusisältöjen ja –prosessien kehittämisen mutta myös edellyttää sitä.

Sosiaalialan ammattikorkeakoulukoulutuksessa ja tutkimus- ja kehitystoiminnassa teknologiaosaamista on vahvistettava ja samalla myös palvelurakenteet ja –prosessit ajateltava uudelleen sähköisen asioinnin ja uusien palvelukonseptien kehittämiseksi ja käyttöönottamiseksi. Lisäksi teknologian avulla on pyrittävä lisäämään sosiaalisen vuorovaikutuksen mahdollisuuksia, ennalta ehkäisemään sosiaalisia ongelmia ja luomaan lisää turvallisuutta.

2.2 Sosiaalialan ammattikorkeakoulukoulutuksen rakenteelliset ja pedagogiset kehityshaasteet

Koulutuksen sisällöllisen kehittämisen haasteet nousevat toisaalta sosiaalialan kehittämisen tarpeista, mutta myös sosiaalialan koulutuksen asemasta osana korkeakoulujärjestelmän duaalimallia. Vaikka sosiaalialan ammattikorkeakoulukoulutusta on kehitetty aktiivisesti sen käynnistymisestä lähtien, kehittämishaasteita on edelleen: koulutuksen sisällöissä ja laadussa, sosionomin ammatti-identiteetin rakentamisessa, opiskelijoiden osallistumisessa koulutuksen suunnitteluun, tutkimus- ja kehitystoiminnassa ja alueellisessa kehittämisessä, korkeakoulujen välisessä yhteistyössä, työelämäyhteistyössä, kansainvälisessä yhteistyössä ja opettajien työolosuhteissa³.

1. Sosiaalialan koulutuksen toteutusta on kehitettävä ja pidettävä huoli oppimisen kannalta tarkoituksenmukaisista ja riittävästä resursseista

Opetussuunnitelmien sisältöjen kehittämisen lisäksi huomiota on kiinnitettävä opetussuunnitelmien toteutukseen, aikaisemmin opitun tunnistamiseen, henkilökohtaiseen palautteen antamiseen opiskelijoille ja oppimaan oppimisen vahvistamiseen, jolloin voidaan parantaa ns. läpimenoaikoja, tehostaa koulutusta ja estää moninkertainen koulutus.

³ kts. Aaltonen Elli, Anoschkin Emmi, Jäppinen Maija, Kotiranta Tuija, Wrede Georg Henrik. 2008. Sosiaalityön ja sosiaalialan koulutuksen nykytila ja kehittämishaasteet. Yliopistojen sosiaalityön ja ammattikorkeakoulujen sosiaalialan koulutuksen seuranta-arviointi. Korkeakoulujen arviointineuvoston julkaisu 3:2008, ss. 38-58

Koulutus ja tutkimus 2007-2012. Kehittämissuunnitelma. Opetusministeriö. Opetusministeriön julkaisu 2008:9.

Vaikka eettisiä kysymyksiä käsitellään opetuksen eri sisältöalueilla, niin eettisten kysymysten pohdinnolle on kyettävä jättämään opetustilanteissa enemmän aikaa. Työmenetelmien opetusta pitää viedä vielä lähemmäksi työelämää ja käytännön opetustilanteita. Arviointiosaamisen ja moniammatillisuuden opetusta on vielä tehostettava. Henkilökohtaisen opetussuunnitelman käyttöä oppimisprosessien tehostamisessa on vielä parannettava. Henkilökohtaiseen palautteen antamiseen ja opiskelijan yksilölliseen oppimisprosessiin on kiinnitettävä aikaisempaa enemmän huomiota. Tuutoroinnin kautta on vahvistettava sosionomi (AMK)- koulutuksesta valmistuneiden ammatti-identiteettiä.

Jotta laadukas oppiminen mahdollistuisi, on pidettävä huolta oppimisen kannalta tarkoituksenmukaisesta ryhmäkoosta ja opintojaksojen toteutuksen ja pedagogiikan kannalta riittävästä resurssoinnista. Paikoin on lisättävä kontaktiopetuksen tuntiresursseja ja pienennettävä opetusryhmien kokoa niissä yksiköissä, joissa ne ovat kasvaneet liian suuriksi.

2. Sosionomi (AMK) ja sosionomi (ylempi AMK) -tutkintojen tunnettavuutta on parannettava

Ammattikorkeakoulutus koulutusmuotona ja sosionomi (AMK) koulutusammattina on vaatinut koulutuksesta tiedottamista, mutta vieläkin työelämätoimijoilla on kokemus, että sosionomi (AMK) -tutkintoa ja osaamista ei tunneta riittävästi. Uutena ovat viime vuosina tulleet sosiaalialan ylempät ammattikorkeakoulututkinnot, joista tiedottamista on tehostettava sekä työelämätoimijoille että yhteistyökumppaneille.

Opetuksen työelämäyhteistyötä on kehitettävä monipuolisesti ja innovatiivisesti niin, että entistä tiiviimpi ja monipuolisempi vuoropuhelu koulutuksen ja työelämän kesken vahvistuu ja opiskelijoiden työllistymismahdollisuudet entisestään kasvavat.

3. Sosionomi (AMK) ja sosionomi (ylempi AMK) -tutkintojen suhde ja rajapinnat muihin tutkintoihin on täsmennettävä

Viime vuosikymmenenä koulutuksen rakenteet ja sisällöt ovat kokeneet suuren murroksen. Uusia koulutusohjelmia on käynnistetty ja entisten sisältöjä muutettu. Näyttää siltä, että uusien sosiaalialan koulutusohjelmien käynnistyminen on hidastumassa ja myös ammattikorkeakoulun rakennusvaihe on päättymässä, jolloin on perusteltua selkiinnyttää sosiaalialan ammattikorkeakoulututkintojen suhde ja rajapinnat muihin tutkintoihin.

4. Opettajille on varattava riittävät resurssit alueellisten ja seudullisten tutkimus- ja kehitys- ja innovaatiotoiminnan yhteistyörakenteiden ylläpitoon, työskentelyyn ja kehittämiseen

Sosiaalialan kehittämiseksi on viime vuosina rakennettu sosiaalialan osaamiskeskusverkosto. Sosiaalialan substanssikohtaiset kehittämissyksiköt ovat käynnistäneet toimintansa. Sosiaalialan koulutus- ja tutkimus- ja kehitystoiminta kiinnittyy osaksi maakunnallisia ja alueellisia suunnittelu-, tutkimus- ja kehittämisverkostoja⁴.

⁴ kts. Aaltonen Elli, Anoschkin Emmi, Jäppinen Maija, Kotiranta Tuija, Wrede Georg Henrik. 2008. Sosiaalityön ja sosiaalialan koulutuksen nykytila ja kehittämishaasteet. Yliopistojen sosiaalityön ja ammattikorkeakoulujen sosiaalialan koulutuksen seuranta-arviointi. Korkeakoulujen arviointineuvoston julkaisuja 3:2008, s. 60

Sosiaalialan koulutusohjelmassa työskentelee entistä enemmän opettajia, joilla on tutkijakoulutuksen lisäksi runsaasti käytännön kehittämis- ja opetusosaamista, hallinnollista ja johtamisosaamista sosiaalialan substanssiosaamisen lisäksi. Jotta opettajat voivat täysimittaisesti hyödyntää osaamistaan, on opettajille varattava riittävät resurssit myös julkaisutoimintaan, jolloin myös tutkimuksellisen kehittämisen tietovarantoa voidaan kasvattaa ja ammattikorkeakoulua kehittää ns. duaalimallin mukaisesti

Yhteistyörakenteiden ylläpitoon ja tulokselliseen osallistumiseen ja työskentelyyn on varattava opettajille riittävät tuntiresurssit ja osallistumismahdollisuudet.

5. Opettajien työhyvinvointia on parannettava

Työn kuormittavuus ammattikorkeakoulujen opetustyössä on noussut useiden yhtäaikaisten töhön kohdistuvien muutosprosessien ja jatkuvan kehittämisen aiheuttaman huomattavan työmäärän vuoksi. Työn resurssointikaan ei aina vastaa tosiasiallista tarvetta, ja töhön tarvittavia resursseja on myös tiukennettu. Työhyvinvoinnin turvaamiseksi töhön edellyttämät resurssit tulisivat saattaa vastaamaan tosiallista työmäärää.

Tutkimusten mukaan merkittävä tekijä työhyvinvoinnin ja myös tuloksellisen töhön kannalta on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa omaa töhön ja työyhteisöä koskeviin asioihin. Opettajille pitää luoda mahdollisuudet osallistua ja tulla kuulluksi myös oman ammattikorkeakoulunsa strategia- ja laatutyöskentelyssä. Tämä edellyttää, että ammattikorkeakoulujen johtajuutta ja johtamismenettelyjä on kehitettävä ns. osallistavan johtamisen suuntaan.

2.3 Yhteistyöverkoston ja kumppanuussuhteiden kehityshaasteet

Sosiaalialan ja sosiaalialan ammattikorkeakoulukoulutuksen kehittäminen edellyttää toimivia yhteistyösuhteita sekä sosiaali- että koulutusalan toimijoihin. Sosiaalialan ammattikorkeakoulukoulutus on löytänyt paikkansa yhteistyöverkostoissa ja kyennyt luomaan toimivat ja tarkoituksenmukaiset yhteistyösuhteet. Yhteistyösuhteiden rakentamisessa, ylläpitämisessä ja toiminnassa on huomioitu kansallinen, alueellinen, seudullinen ja paikallinen taso. Sosiaalialan kansallinen verkosto ja sen työvaliokunta vastaavat yhteistyösuhteista kansallisella tasolla. Alue-, seutu- ja paikallisen tason yhteistyösuhteet ovat alueilla ja seuduilla olevien sosiaalialan ammattikorkeakouluyksiköiden ja niiden opettajien vastuulla. Yhteistyökumppaneita ovat päätöksentekijät, kehittäjät, käytännön työelämätoimijat, muut korkeakoulut ja oppilaitokset, järjestöt ja säätiöt.

Kansallinen taso

Kansallisen tason yhteistyökysymyksiä ovat mm.: sosiaalialan työvoimatarpeen ennakointi ja turvaaminen sisällöllisesti ja määrällisesti, ylempien ammattikorkeakoulututkintojen määrä, laatu sekä kelpoisuuteen liittyvät kysymykset, yliopisto- ja ammattikorkeakoulujärjestelmien edelleen kehittäminen siten, että siirtyminen järjestelmästä toiseen mahdollistaa asianmukaisen hyväksi lukemisen.

Aluetaso

Aluetasolla yhteistyötä jatketaan maakuntaliittojen, TE -keskusten, työvoimahallinnon, Kansaneläkelaitoksen, sosiaalialan osaamiskeskusten, sosiaalialan substanssikohtaisten kehittämissyksiköiden, aluekeskusten sekä alueella olevien yliopistojen ja muiden ammattikorkeakoulujen kanssa. Potentiaalisia uusia yhteistyökumppaneita ovat mm. yksityiset palvelutuottajat.

Aluetason yhteistyökysymyksiä ovat kunta- ja palvelurakennemuutokset ja siihen liittyvien yhteistyösuhteiden ja rakenteiden, sosiaalialan substanssikohtaisten yhteistyörakenteiden ja sisältöjen luominen, yhteistyön syventäminen sosiaalialan osaamiskeskusten, aluekeskusten, järjestöjen sekä alueen yliopistojen ja muiden ammattikorkeakoulujen kanssa.

Sosiaalialan ammattikorkeakoulun näkökulmasta sosiaalipalvelujen rakenteellisissa muutoksissa erityisenä haasteena ovat tiedon tuottamisen ja sen kasaantumiseen, osaamiseen ja sen vahvistamiseen liittyvät rakenteelliset ja sisällölliset kysymykset. Tavoitteena on, että amk -koulutuksen tutkimus- ja kehitystyö ja alueellinen kehittyminen kiinnittyvät luontevaksi osaksi uusia alueellisia ja seudullisia rakenteita. Onnistuneimmillaan yhteistyö hyödyttää kaikkia osapuolia ja kiinnittää myös sosiaalialan opiskelijat jo opiskeluaikana alueen kehittämisrakenteisiin ja -verkostoihin.

Seutu- ja kuntataso

Seutu- ja kuntatasolla yhteistyötä jatketaan seutukuntien, kuntien ja järjestöjen kanssa. Potentiaalisia yhteistyökumppaneita ovat yksityiset palvelutuottajat.

Yhteistyökysymyksiä ovat kunta- ja palvelurakenneuudistuksen tuottamat uudet yhteistointa-alueet, organisaatiot ja toiminta-rakenteet, niiden toiminnan käynnistyminen ja uusien palvelurakenteiden ja – prosessien muotoutuminen.

Yhteenveto toimenpiteistä

1. Tuetaan sosiaalialan koulutuksen ja työelämätahojen kansallisen tason yhteistyötä.
2. Pidetään yllä yhteistyösuhteita ja verkostoja edelleenkin vuosittaisilla tapaamisilla ja pyritään ennakoivaan työskentelytapaan yhteistyökumppaneiden ja verkostojen kanssa.
3. Tiivistetään yhteistyötä SOSNET -yliopistoverkoston kanssa.
4. Vaikutetaan ammattikorkeakoulujen alueellisiin tutkimus- ja kehittämisrakenteisiin, – resurssihin ja tukipalveluihin siten, että sosiaalialan koulutus, tutkimus- ja kehitystoiminta kiinnittyy niihin ja mahdollistaa opettajien pitkäjänteisen työskentelyn alueen kehittämisverkostoissa.
5. Vaikutetaan resurssien varaamiseen ja kohdentamiseen opettajille alueen myös muiden kuin sosiaali- ja terveysalan kehittämisverkostojen kanssa tehtävään työhön: verkostojen rakentamiseen, ylläpitoon ja kehittämiseen.

6. Vaikutetaan sosiaalialan tutkimus- ja kehittämisresursseihin, jotta opettajat voivat tehdä tutkimusta opettamisen ja kehittämistyön ohella.

7. Ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen yhteistyötä vahvistetaan.

8. Vaikutetaan siihen, että opettajilla on riittävästi resursseja mm. eettisten ja ammatti-identiteettiin liittyvien pohdintojen käymiseen yhdessä opiskelijoiden kanssa, henkilökohtaiseen tukeen, oppimisprosessien ohjaukseen ja palautteen antamiseen opiskelijoille.

9. Vaikutetaan opettajien mahdollisuuksiin tulla kuulluksi ja osallistua ammattikorkeakoulujen kehittämistyöhön.

3. Verkoston toiminnalliset rakenteet

Sosiaalialan ammattikorkeakouluverkoston *verkostopäivät* pidetään kerran vuodessa keväällä kaksipäiväisenä vuorotteluperiaatteella eri ammattikorkeakouluissa. Järjestävä ammattikorkeakoulu vastaa päivien käytännön järjestelyistä ja ohjelmasta työvaliokunnan ohjeiden mukaisesti. Verkostopäivien ohjelmassa korostuvat sekä vaikuttamisen että sisällön näkökulmat. Verkostopäivien ohjelmaan kuuluu *verkostokokous* sekä koulutus-, keskustelu ja yhteistyöosioita.

Verkoston puheenjohtaja toimii verkostokokouksen puheenjohtajana. Kokouksen ajankoh- ta ja esityslista toimitetaan koulutusjohdolle ja ammattikorkeakoulujen yhdyshenkilöille etukäteen päivien ohjelman yhteydessä tai erikseen. Verkostokokouksessa puheenjohtaja esittelee edellisen vuoden toimintakertomuksen ja tulevan vuoden toimintasuunnitelman. Verkostokokous valitsee sosiaalialan ammattikorkeakouluverkoston *työvaliokunnan* jäsenet ja varajäsenet ammattikorkeakoulujen esitysten pohjalta.

Työvaliokuntaan valitaan 8 edustajaa seuraavasti:

- Pääkaupunkiseutu 2 edustajaa (Diakonia-ammattikorkeakoulu, Laurea-ammattikorkeakoulu, Metropolia ammattikorkeakoulu)
- Ruotsinkieliset 1 edustaja (Arcada – Nylands svenska yrkeshögskola, Yrkeshögskolan Novia)
- Länsi-Suomi 1 edustaja (Hämeen ammattikorkeakoulu, Satakunnan ammattikorkeakoulu Turun ammattikorkeakoulu)
- Pohjanmaa 1 edustaja (Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulu, Seinäjoen ammattikorkeakoulu, Vaasan ammattikorkeakoulu,)
- Pohjois-Suomi 1 edustaja (Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu, Oulun ammattikorkeakoulu, Rovaniemen ammattikorkeakoulu, Savonia -ammattikorkeakoulu)
- Itä-Suomi 1 edustaja (Saimaan ammattikorkeakoulu, Mikkelin ammattikorkeakoulu, Kymenlaakson ammattikorkeakoulu, Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu)
- Keski-Suomi 1 edustaja (Jyväskylän ammattikorkeakoulu, Lahden ammattikorkeakoulu, Pirkanmaan ammattikorkeakoulu)

Työvaliokunta valitsee keskuudestaan verkoston puheenjohtajan ja varapuheenjohtajan. Työvaliokunnan jäsenten toimikauden kesto on neljä vuotta. Sama henkilö voi olla enintään yhden kautta kerralla peräkkäin. Työvaliokunnan puheenjohtaja on myös verkoston puheenjohtaja. Puheenjohtajan toimikausi (puheenjohtajana) on kaksi vuotta. Verkoston puheenjohtaja ja työvaliokunta edustavat sosiaalialan AMK -verkostoa ulospäin. Puheenjohtaja ja varapuheenjohtaja allekirjoittavat verkoston viralliset lausunnot. Työvaliokunta voi tuoda yleiskokoukseen ajankohtaisia asioita, joihin halutaan verkoston laajempi näkemys.

Sosiaalialan *koulutusjohdon ja työvaliokunnan kokous* pidetään kaksi kertaa vuodessa. Kokouksen valmistelee verkoston puheenjohtaja. Kokoukseen osallistuvat sosiaalialan koulutuksen johtajat tai heidän nimeämänsä sosiaalialan koulutusohjelman edustajat kustakin ammattikorkeakoulusta (1/ AMK). Tapaamisissa keskustellaan sosiaalialan ajankohtaisista asioista ja verkoston linjauksista.

Alaryhmät ovat asiantuntijaryhmiä, joiden tehtävä on kohdistaa ja syventää verkoston työskentelyä tietyillä temaattisilla alueilla. Alaryhmiä voidaan perustaa, mikäli siihen on selkeä tarve verkoston vaikuttamistyön tai kehittämistehtävän kannalta. Yleiskokouksessa päätetään alaryhmistä ja niiden puheenjohtajista ja verkoston virallisen alaryhmän statuksen saavat vain ne alatyöryhmät, joilla on nimetty puheenjohtaja. Alaryhmien kokoukset ovat avoimia kaikkien ammattikorkeakoulujen edustajille. Tarvittaessa työvaliokunta voi nimetä määräaikaista työryhmiä selkeästi määriteltyjä tarkoituksia varten. Alaryhmät ja työryhmät eivät edusta verkostoa ulospäin paitsi erikseen sovittavissa tilanteissa.

Koska työvaliokunnan työ on ammattikorkeakoulujen kannalta tärkeää kehittämis- ja vaikuttamistyötä, tulisi työvaliokunnan jäsenille turvata tähän työhön riittävät tuntiresurssit. Tämä mahdollistaa varsin suuren työmäärän edellyttämän täysipainoisen sitoutumisen työvaliokunnan työhön.

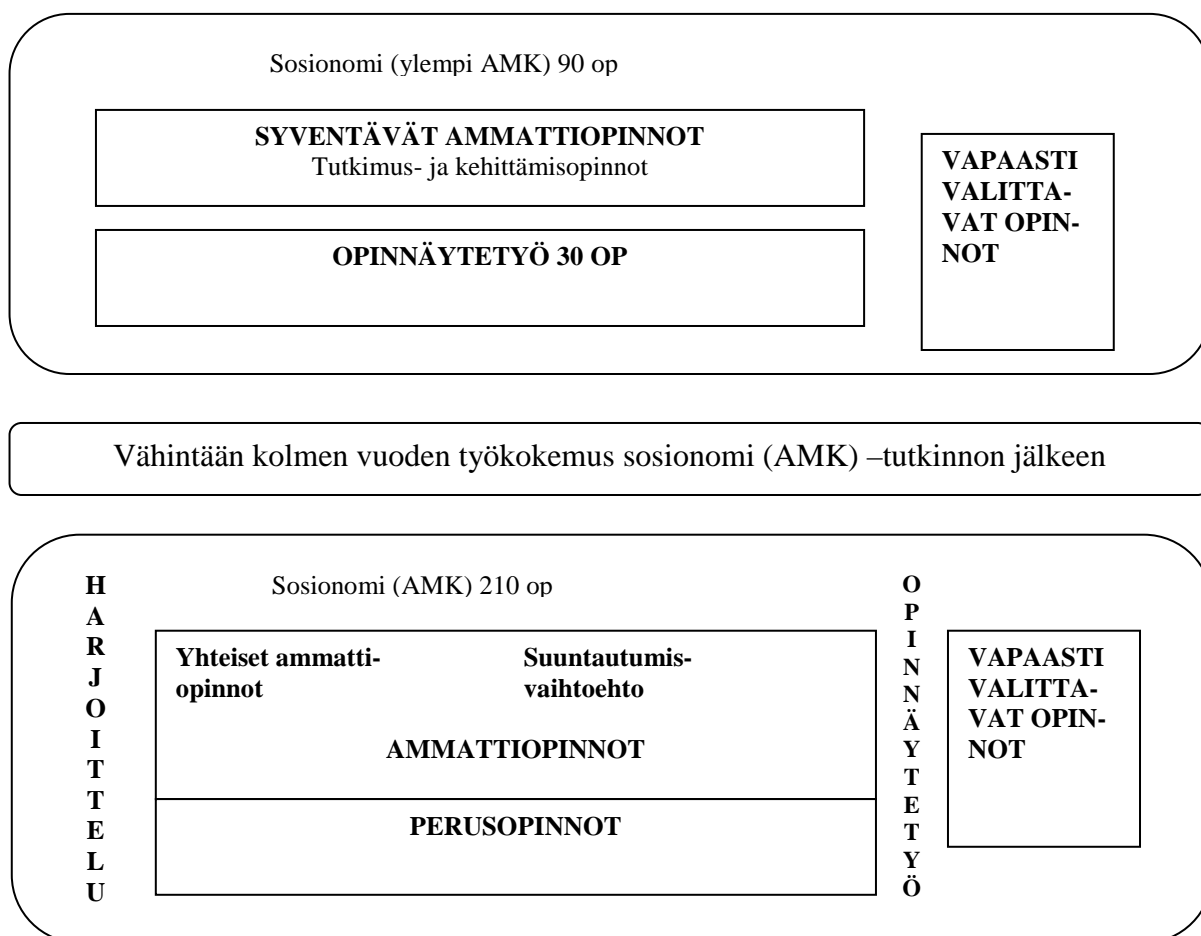
Tiedottamisessa noudatetaan avoimuuden periaatetta. Erilaiset suunnitelmat, dokumentit ja pöytäkirjat julkaistaan verkoston www- sivuilla. Työvaliokunta tiedottaa aktiivisesti asioista ammattikorkeakoulujen yhdyshenkilöille, jotka vastaavat tiedon välittämisestä omassa yksikössään. Työvaliokunnan jäsenet tiedottavat aktiivisesti oman alueensa ammattikorkeakouluyksiköille ajankohtaisista asioista ja ovat niiden käytettävissä erilaisissa asioissa.

4. Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen rakenne, ammattitaito ja tehtäväalueet

4.1 Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen rakenne ja opinnot

Ammattikorkeakoululaki ja -asetus määrittävät sosiaalialan koulutusohjelman tutkintoina ja niiden muodostamana kokonaisuutena. Sosiaalialan ammattikorkeakouluopinnot muodostavat korkeakoulujärjestelmässä yliopiston rinnalla työelämälähtöisesti toimivan osan. Siihen kuuluvat 210 op laajuinen sosionomi (AMK) tutkinto, sen jälkeinen vähintään kolmen vuoden työkokemus sekä 90 op:n laajuinen sosionomi (ylempi AMK) tutkinto.

Sosionomi (AMK) ja sosionomi (ylempi AMK) tutkinnot muodostavat yhdessä tiiviisti asiakkaiden ja työelämän tarpeisiin kytkeytyvän ylemmän korkeakoulututkinnon kokonaisuuden. Uudessa ammattikorkeakoululaissa tutkintojen paikka korkeakoulujärjestelmässä (ehdotus, 18§) sanotaan yksinkertaisesti: ”Ammattikorkeakoulussa suoritettavat ammattikorkeakoulututkinnot ovat korkeakoulututkintoja ja ylemmän ammattikorkeakoulututkinnot ovat ylempiä korkeakoulututkintoja.”

Kuvio 1. Sosionomi (AMK) tutkinto 210 op ja sosionomi (ylempi AMK) –tutkinto, 90 op.

Vastaavalla tavalla määritellään myös Geronomi (AMK) tutkinto 210 op ja kuntoutuksen ohjaaja (AMK) -tutkinto 210 op, jotka myös kuuluvat sosiaalialan tutkintoihin.

Suomi on mukana Bolognan sopimuksessa, jossa tavoitteena on yhteneväisen eurooppalaisen korkeakoulujärjestelmän luominen vuoteen 2010 mennessä. Samalla kehitetään dualimallia, jossa ylemmän korkeakoulututkinnon voi suorittaa sekä tiedekorkeakoulussa että ammattikorkeakoulussa.

Sosiaalialan koulutusohjelmassa järjestettävät sosiaali- ja terveystieteiden ammattikorkeakoulututkintoon **sosionomi (AMK)** johtavat opinnot, geronomi (AMK) tutkintoon johtavat opinnot ja kuntoutuksen ohjaajan tutkintoon johtavat opinnot rakentuvat perusopinnoista, ammattiopinnoista, vapaasti valittavista opinnoista, ammattitaitoa edistävästä harjoittelusta sekä opinnäytetyötä. Ylempään ammattikorkeakoulututkintoon, **Sosionomi (ylempi AMK)**, johtaviin opintoihin kuuluu syventäviä ammattiopintoja, vapaasti valittavia opintoja sekä opinnäytetyö. (Asetus Ammattikorkeakouluista 2003/352.)

Tutkintoon johtavat opinnot järjestetään koulutusohjelmina. Koulutusohjelmassa voi olla ammattikorkeakoulun määrittelemiä suuntautumisvaihtoehtoja. Opinnot järjestetään opintojaksoina, jotka ovat pakollisia, vaihtoehtoisia tai vapaasti valittavia. (Asetus Ammattikorkeakouluista 2003/352.)

Ammattikorkeakoulututkintoon, (sosionomi AMK) johtavien opintojen tehtävänä on sosiaalialan työn ja sen kehittämisen asettamien vaatimusten pohjalta antaa opiskelijoille tiedolliset ja taidolliset valmiudet sekä tieteelliset perusteet sosiaalialan ammatilliseen toimintaan ja yrittäjyyteen sekä käytäntötutkimukseen ja kehittämistyöhön. Sosionomi (AMK) tutkinto antaa laaja-alaiset käytännölliset perustiedot ja -taidot sekä niiden teoreettiset perusteet sosiaalialan asiantuntijatehtävissä toimimista varten. Sosionomi (AMK) kykenee valmistuttuaan itsenäisesti työskentelemään sosiaalialan asiantuntijatehtävissä ja yrittäjänä sekä osallistumaan työyhteisön kehittämiseen. (Asetus ammattikorkeakouluista 423/2003.)

Sosionomi (ylempi AMK) tutkinto antaa työelämän kehittämisen edellyttämät laajat ja syväalliset tiedot sosiaalialalta, teoreettiset tiedot sosiaalialan vaativissa asiantuntija- ja johtamistehtävissä toimimista varten, syväallisen kuvan sosiaalialasta, sen asemasta ja merkityksestä työelämässä ja yhteiskunnassa sekä valmiuden sosiaalialan tutkimustiedon ja ammattikäytännön kehityksen seuraamiseen ja erittelyyn. Sosionomi (ylempi AMK) osaa soveltaa tutkimustietoa ja käyttää valittuja menetelmiä työelämän ongelmien erittelyyn ja ratkaisemiseen ja hänellä on valmius itsenäiseen vaativaan asiantuntijatyöhön. Sosionomi (ylempi AMK) tutkinnon aikana opiskelijat syventävät teorian soveltamista käytäntöön, saavat analyyttisiä taitoja, projektin johtamisen taitoja sekä tutkimus- ja kehitystyöhön taitoja ja sosiaalisia taitoja. (Asetus ammattikorkeakouluista 423/2003.)

Laaja-alaisen ammattitaidon lisäksi sosiaalialan koulutusohjelmat tuottavat **erityisosaamista**. Tämä turvataan joko suuntautumisvaihtoehdoilla, ammatillisesti eriytyvillä vaihtoehtoisilla opinnoilla tai valinnaisilla pää- ja sivuaineyhdistelmillä. Edellä mainitut opinnot voivat olla esimerkiksi asiakasryhmäkohtaista tai menetelmällistä osaamista korostavia.

Sosionomi (AMK) –tutkintoihin sisältyy suurella osalla ammattikorkeakouluja suuntutumisopinnot. Tyypillinen esimerkki erityisosaamista tuottavista opinnoista Sosionomi (AMK) tutkinnossa ovat myös varhaiskasvatukseen ja sosiaalipedagogiikkaan suuntaavat opinnot. Näiden sisältöä on määritelty verkostoyhteistyönä. Sosionomi (AMK) tutkintoto-distukseen tulee sisältyä vähintään 60 opintopistettä näitä opintoja, jotta henkilö on pätevä lastentarhanopettajan virkaan.

Syksyllä 2009 sosiaalialan koulutusohjelmassa ylempää ammattikorkeakoulututkintoa suorittava voi opiskella seuraavia suuntautumisvaihtoehtoja: Päätteet ja syrjäytyminen, Diakonia ja kristillinen kasvatus, Lapsi-, nuoriso- ja perhetyö / Lasten ja nuorten hyvinvoinnin turvaaminen, Alue- ja kansalaisyhteistyö sosiaalialan työn kehittäminen, Sosiaalialan käytäntöjen alue- ja kansalaisyhteistyö kehittäminen, Sosiaalialan ja rikosseuraamusalan kehittäminen ja muutosprosessien arviointi ja Sosiaaliohjaus eri toimintaympäristöissä.

4.2 Ammattikorkeakoulujen sosiaalialan koulutusohjelmien tuottama osaaminen ja tehtäväalueet sosionomi (AMK) ja sosionomi (ylempi AMK) –tutkinnoissa

Sosiaalialan ammatillisuuden ja koulutuksen ydin on **sosiaalisen ymmärtämisessä** erilaisissa konteksteissa eli sosiaalisen näkökulman tuomisessa erilaisiin ammatillisiin toimintaympäristöihin. Sosiaalialan ammatillisen koulutuksen kehittämisen lähtökohta on yhteiskunnallisen, sosiaalisen ja kulttuurisen todellisuuden jatkuvassa vuorovaikutuksessa ja uudessa paikantamisessa. Analyysin tulokset ovat yhteydessä globaaliin todellisuuteen ja edelleen dialogissa kansallisten, alueellisten ja paikallisten tarpeiden sekä sosiaalialan teorian ja työkäytäntöjen kanssa. Tällä tavalla uusinnetaan ja jäsenetään myös sosiaalialan ammatillista osaamista. Lainsäädäntö, työelämän käytännöt sekä koulutus- ja sosiaalipolitiikka antavat sosiaalialan työlle ja koulutukselle kulloinkin voimassa olevat ja jatkuvasti muuttuvat reunaehdot. Ammatillinen osaaminen rakentuu horisontaalisesti ja vertikaalisesti, joten sosiaalialan koulutusohjelmassa tutkinnon suorittaneella on sekä laaja-alaista sosiaalialan osaamista, että työn eri alueilla tarvittavaa erityisosaamista.

Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksesta valmistuu työntekijöitä, joilla on ammattialan vahva **sisällöllinen ja menetelmällinen osaaminen**. Sosionomi kykenee asiakkaiden tarpeiden lähtökohdista ottamaan käyttöön soveltuvia työmenetelmiä, kuten projekti-, yhteisö-, verkosto- ja tiimityön sekä asiakkaan osallisuutta ja kulttuurista identiteettiä edistäviä menetelmiä. Sosionomi osaa työskennellä moniammatillisissa tiimeissä, joissa asiakkaan tarpeeseen soveltuvia palvelukokonaisuuksia muotoillaan yhteistyössä asiakkaan, hänen sosiaalisen verkostonsa ja muun palveluverkoston kanssa.

Sosiaalialan työ on aina **arvosidonnaista**. Eettiset kysymykset ovat työn keskiössä, koska sosiaalipalveluiden asiakkaina on kansalaisia, joiden omat voimavarat ovat riittämättömät, ja toisaalta työn tuloksellisuuteen, tehokkuuteen ja taloudellisuuteen liittyvät vaatimukset kasvavat. Sosionomilla on taitoa ennakoida, arvioida ja käyttää sellaisia työmuotoja, joilla vaikutetaan osallisuuden, tasa-arvon, oikeudenmukaisuuden ja solidaarisuuden toteutumiseen erityisesti silloin, kun kansalaisten omat toimintaedellytykset ovat heikentyneet tai vaarassa heikentyä, esimerkiksi ikääntymisen, sairauden tai vamman, työttömyyden, asunnottomuuden tai päihteiden käytön vuoksi. Olennaista on asiakkaiden vahvistaminen toimimaan omassa asiassaan arjessa selviytymistä edistävällä tavalla. Työ edellyttää sosiaa-

lialan työntekijältä kykyä tunnistaa ja arvioida myös omia arvolähtökohtiaan sekä kykyä jatkuvaan oman osaamisensa ja tietämyksensä arviointiin, uuden oppimiseen ja muutoksen hallintaan.

Sosiaalialan ammattitaito edellyttää **teoreettisen tiedon lisäksi kokemus- ja tilannetietoa**. Olennainen osa ammattitaitoa on taito vaikuttaa niihin yksilöihin, yhteisöihin ja yhteiskunnallisiin toimintajärjestelmiin, joiden avulla luodaan kansalaisille edellytyksiä selviytyä omasta arjestaan mahdollisimman itsenäisesti. Sosionomilla on käsitys yksilöyhteiskuntasuhteen moninaisuudesta, ymmärrystä ihmisten arjesta ja yhteiskunnan muutosprosessien tuottamista ongelmista ja uudenlaisista palvelutarpeista, joista nousevat haasteet palvelujärjestelmän kehittämiseksi.

Monitieteisesti ja ilmiöperustaisesti tarkasteltua asiantuntijatieta opitaan soveltamaan asiakasryhmä- ja tilannekohtaisesti sekä siirtämään sitä kontekstista toiseen. Teorian ja käytännön vuoropuhelu avoimissa ja autenttisissa oppimisympäristöissä tuottaa reflektiivistä, tutkivaa ja kehittävää ammatillista osaamista, jota jatkuvasti arvioidaan yhdessä työelämän toimijoiden kanssa.

Sosiaalialan ammattitaidon näkyväksi tekeminen on tärkeää yhteiskunnassa, jossa tehtävät kytkeytyvät sosiaalihuollon julkiseen ja yksityiseen palvelutuotantoon, kolmannen sektorin palveluihin, kansalaistoimintaan ja vapaaehtoistyöhön ja näiden yhdistelmiin. Asiakastyön, palveluprosessien ja -mallien sekä uusien asiakaslähtöisten innovaatioiden kehittäminen edellyttää dialogia sosiaalialan asiantuntijaverkoston ja muiden ammattialojen (ympäristö- ja yhdyskuntasuunnittelu, tekniikka ja talous, taide ja kulttuuri) välillä sekä konkreettista yhteiskehittelyä.

Sosiaalialan ammattitaidolle on ominaista asiakkaan sosiokulttuurisen todellisuuden, koko elämäntilanteen, erilaisten voimavarojen ja toimintakyvyn arviointi yhdessä asiakkaan kanssa. Elämäntilanteiden, olosuhteiden ja voimavarojen analyysiin perustuu yhdessä asiakkaan ja tarvittaessa hänen lähipiirinsä kanssa toteutuva palvelutarpeiden tunnistaminen sekä tarkoituksenmukaisten työmenetelmien käyttöönotto. Olennaista on asiakkaan oman elämännäkemyksen kunnioittaminen, asiakkaan asiantuntijuuden arvostaminen sekä joustavuus palvelujärjestelmän ja muiden avun lähteiden yhdistämisessä. Sosiaalialan ammattitaidossa on keskeistä yksilöiden ja yhteisöjen sosiaalisen toimintakyvyn ja osallisuuden tukeminen sosiaalialan ammatillisen työn menetelmillä. Se on myös sosiaalista toimintakykyä ja osallisuutta tukevien palveluiden tuottamista, kehittämistä ja verkottamista julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin kesken.

Tiivistettynä ammattikorkeakoulun sosiaalialan koulutusohjelman tuottamaa ammatillista osaamista voidaan luonnehtia ammattikorkeakouluverkoston yhteisesti hyväksymän kompetenssikuvauksen avulla (Liite 1. ja Liite 2.)

Sosiaalialan ammattikorkeakouluverkosto on aiemmassa strategiassa kuvannut sosionomi (AMK) –tutkinnon suorittaneiden ammatillisia tehtäväalueita kasvatus-, opetus- ja ohjaustehtävinä, kuntoutuksen, ohjauksen ja sosiaalisen tuen tehtävinä, hoivan ja huolenpidon tehtävinä, palvelutuotanto-, johtamis- ja kehittämistehtävinä sekä sosiaalityön tehtävinä.

Sosionomi (AMK) –tutkinto on jo saanut jalansijaa työelämässä ja meillä on kokemusta siitä miten Sosionomi (AMK) sijoittuu työelämään. Siksi on ajankohtaista tarkastella uu-

delleen Sosionomi (AMK) –tutkinnon suorittaneiden sijoittumista ammatillisille tehtäväalueille. Se onkin yksi tulevan verkostotyön tärkeitä tehtäviä.

Sosiaalialan koulutusohjelmassa suoritettu Sosionomi (ylempi AMK) -tutkinto antaa erinomaisen teoreettisen ja käytännöllisen osaamisen sosiaalialan vaativiin asiantuntija-, kehittämis- ja johtotehtäviin sekä yksilö- ja perhekohtaiseen vaativaan asiakastyöhön. Tutkinto syventää ja laajentaa opiskelijan aikaisempaa osaamista ja näkemystä sosiaalialan yhteiskunnallisesta tehtävästä. Tutkinto antaa valmiudet sosiaalialan käytännön tutkivaan kehittämiseen ja arviointiin. Tutkivan, arvioivan ja eettisen työtöteen kautta tutkinnon suorittanut kykenee itsenäiseen, vaativaan asiantuntijatyöhön. Erityisesti hänen kykynsä analysoida sosiaalialan tulevaisuuden haasteita sekä kykynsä johtaa, ohjata, toteuttaa ja arvioida sosiaalialan muutosprosesseja vahvistuvat.

Sosiaalialan koulutusohjelmassa suoritetun Sosionomi (ylempi AMK) –tutkinnon keskeisiä sisältöalueita ovat:

- Sosiaalialalle suuntaavat yhteiskunnalliset ja asiakastyöhön liittyvät opinnot
- Tutkimus- ja kehittämisopinnot
- Johtamisopinnot

Sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon vahvuutena on työelämään kiinnittyvä osaaminen, joka syntyy sosionomi (AMK) tutkinnon ja 3 vuoden työelämäkokemuksen pohjalta.

Sosiaalialan koulutusohjelmassa suoritettava ylempi ammattikorkeakoulututkinto Sosionomi (ylempi AMK) on sosiaalialan asiantuntijuuteen suuntaava ylempi korkeakoulututkinto, joka tuottaa pätevyyden samoihin virkoihin kuin vastaava yliopistossa suoritettu maisterin tutkinto. Sosionomi (ylempi AMK) –tutkintoa voi suorittaa (tilanne syksy 2009) sosiaalialan koulutusohjelmassa kahdeksassa ammattikorkeakoulussa.

Ongelmallisin alue on kunnallinen sosiaalihuolto, johon tarvitaan lisää osaavaa työvoimaa, mutta jossa alakohtainen lainsäädäntö jättää sosiaalialan koulutusohjelmassa suoritetun ylempään ammattikorkeakoulututkinnon kokonaan huomiotta. Sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista (9.4.2005/272) annettu laki ja asetus tulisikin pikimmiten avata sosiaalialalle suuntaavan ylempään ammattikorkeakoulututkinnon aseman määrittelemiseksi. Pykälän 3. tulkinta pitäisi määritellä niin että sekä yliopistossa sosiaalityö pääaineena suoritettu maisterin tutkinto, että ammattikorkeakoulussa sosiaalialan koulutusohjelmassa suoritettu tutkinto tuottaisivat sosiaalityön kelpoisuuden.

Sosionomi (amk) – tutkinnon suorittaneet voivat hakeutua myös **sosiaali- ja terveysalan osin yhteistyössä järjestämiin ylempään ammattikorkeakoulututkintoon johtaviin koulutusohjelmiin**. Näitä koulutusohjelmia oli käynnissä syksyllä 2008 *Kehittämisen ja johtamisen koulutusohjelma, Kuntoutuksen koulutusohjelma, Terveystieteiden edistämisen koulutusohjelma sekä Hyvinvointiteknologian koulutusohjelma, jossa on mukana myös tekniikan ala*. Koulutusohjelmien laajuus on 90 op ja sosionomi (AMK) tutkinnon suorittaneiden tutkintonimikkeeksi tulee Sosionomi (ylempi AMK).

Myös näissä koulutusohjelmissa suoritettujen Sosionomi (ylempi AMK) -tutkintojen asemaa työmarkkinoilla tulee selkeyttää. Tämä voi tapahtua kuvaamalla ja määrittelemällä tar-

kemmin ylempää korkeakoulututkintoa ja erikoistuvaa osaamista vaativat tehtävät sosiaali- ja terveysalan pätevyyslainsäädännössä.

Verkoston tulevana tehtävänä on tarkentaa sekä sosionomi (AMK) –tutkinnon, geronomi (AMK) –tutkinnon, että sosionomi (ylempi AMK) –tutkinnon tehtäväalueet työelämässä.

Yhteenveto toimenpiteistä:

1. Eri ammattikorkeakoulujen tuottaman sosionomikoulutuksen vertailtavuudesta tulee usein toiveita ja kysymyksiä verkostolle. Siksi sosiaalialan ammattikorkeakouluverkosto näkee tärkeänä että ammattikorkeakoulut tekevät tiivistä yhteistyötä
 - sosionomi (AMK) ja sosionomi (ylempi AMK) –tutkintojen kehittämisessä (mm. EQF, uuden kansainvälisyys-strategian toteuttaminen, aikaisemmin hankitun osaamisen tunnistamis- ja tunnustamisasiat sekä tutkimus- ja kehittämissuunnan ja opiskelun yhteensovittaminen),
 - sosionomi (AMK) ja sosionomi (ylempi AMK) tutkintojen tuottaman pätevyyden määrittelyssä ja tehtäväalueiden kehittämiseen vaikuttamisessa,
 - erityisosaamisen määrittelyssä ja auki kirjoittamisessa (suuntautumisopintojen tai eriytyvien opintojen profilointi asiakasryhmien, tehtäväalueiden tai sivuaine / pääaine –ajattelun mukaan) sekä
 - täydennyskoulutuksen kehittämisessä (mm. oppisopimusmallit).
2. Sosiaalialalle suuntaavan ylempään ammattikorkeakoulututkinnon yhtenäisiä rakenteita kehitetään niin että opinnot suuntuvat selkeästi sosiaalialan asiantuntijuuteen. Verkosto pitää tärkeänä että sosionomi (ylempi AMK) tutkinnon suorittaneiden asemaa työelämässä selkeytetään, julkisten virkojen kelpoisuusvaatimuksia tarkennetaan ja sosionomi (ylempi AMK) tutkinto tunnustetaan ja tunnustetaan duaalimallin mukaisena ylempänä korkeakoulututkintona.
3. Ammatilliset tehtäväalueet avataan sekä sosionomi (AMK) että sosionomi (ylempi AMK) tutkinnoissa. Samalla tarkastellaan myös rajapintoja.

5 Tutkimus- ja kehitystoiminta

5.1 Tavoite: Kenelle ja miksi?

Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen verkoston tutkimus- ja kehittämistoiminnan strategia on suunnattu ensisijaisesti sosiaalialan koulutusta järjestävien ammattikorkeakoulujen oman tutkimus- ja kehittämistoiminnan edistämiseen. Vahvistamalla yhteistä näkemystä sosiaalialan yhteiskunnallisesta luonteesta ja tehtävistä lisätään sekä sosiaalialan koulutusta järjestävien yksiköiden että alalla toimivien ammattilaisten toiminnan vaikuttavuutta. Vaikuttavuus rakentuu yhteisestä tiedontuotannosta ja jaetuista sosiaalista koskevista merkityksistä.

Tutkimus- ja kehittämistoiminnan strategia niveltyy osaksi sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen verkoston strategiaa. Missiona on: ”laadukas, kansalaisten hyvinvointia, ammattikorkeakouluopetusta ja aluekehitystä tukeva sosiaalialan T&K -toiminta, joka edistää ammattikorkeakoulutuksen omaa osaamiskentän ja tietoperustan uusintamista”.

5.2 Taustaa

a) Ammattikorkeakoulujen tutkimus- ja kehittämistoiminnan vahvistuminen

Ammattikorkeakoulujen tutkimus- ja kehittämistoiminta on 2000-luvulla korostunut ja etsinyt profiiliaan. T&K -toiminnasta on tullut osa ammattikorkeakoulun lakisääteistä tehtävää. Ammattikorkeakoulujen rooliksi on muotoutunut ennen kaikkea soveltava tutkimus ja kehittämistoiminta.

Ammattikorkeakouluissa tutkimus- ja kehittämistoiminta on organisoitu eri tavoin. Integraatiolinja korostaa T&K- toiminnan tiivistä kytkeytymistä opetukseen. Tällä tavoin mahdollistetaan syntyneen uuden tiedon ja kokemuksen mahdollisimman suora siirtyminen opetuksen käyttöön. Lisäksi integraatio helpottaa opiskelijoiden osallistumista T&K -hankkeisiin. Toisaalta joihinkin ammattikorkeakouluihin on perustettu myös erillisiä tutkimus- ja kehittämysyksiköitä. Näiden kautta on pystytty selkiinnyttämään tutkimus- ja kehittämistoiminnan prosesseja ja tätä kautta vahvistamaan T&K -toimintaa.

Myös ammattikorkeakoulukohtaiset strategiat muovaavat sosiaalialan T&K -kenttää. Eri-laisissa toimintaympäristöissä toimivien ammattikorkeakoulujen lähtökohdat tutkimus- ja kehittämistoimintaan ovat erilaiset. Esimerkiksi etelän kasvukeskuksissa sosiaalialan haasteet ja ammattikorkeakoulun aluekehitystehtävä ovat erilaisia kuin Itä- ja Pohjois-Suomen hitaammin kehittyvien alueiden maakuntakeskuksissa.

Ylemmät ammattikorkeakoulututkinnot luovat uuden mahdollisuuden T&K -toimintaan ja sen metodologiseen kehittämiseen. Haasteena on ylempien ammattikorkeakoulujen kehittämistehtävien integroiminen kiinteämmäksi osaksi ammattikorkeakoulujen T&K -toiminnan strategisia linjoja.

b) Innovaatiotoiminta

Ammattikorkeakoulujen yhdeksi keskeiseksi tehtäväksi on nähty innovaatiotoiminnan vahvistaminen. Tästä näkökulmasta kansallinen innovaatiostrategia ja alueelliset strategiat tarjoavat tärkeän lähtökohdan ammattikorkeakoulujen T&K- toiminnan suuntaamiseen. Innovaatiotoiminnan näkökulmasta olennaista on yksialaisen osaamisen sijasta monialaisuus. Sosiaalialan ja muiden osaamisalueiden rajapintaan liittyvä osaamisen yhdistäminen korostuukin innovaatiotoiminnan yhteydessä.

Innovaatio on käsitteenä vaikeasti määriteltävä ja ilmiönä monimuotoinen. Sosiaalialan T&K -toiminnassa korostuvat erityisesti sosiaaliset innovaatiot. Vaikka innovaatiotoiminnan näkökulma ja pyrkimys tuotteistaa hyvinvointipalveluita korostuvatkin, olennaista on huomioida myös sosiaalialan arvolähtökohdat. Hyvinvointialan innovaatiotoiminta tulee nähdä ennen kaikkea hyvinvoinnin ja yhteiskunnallisen oikeudenmukaisen tuottamisen välineenä.

c) Sosiaalialan tutkimus- ja kehittämistoiminnan kenttä

Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksesta on tehty viime vuosina runsaasti arviointeja. Arvioinnit haastavat kehittämään paitsi sosiaalialan ammattikorkeakoulukoulutusta, niin myös T&K- toimintaa.

Sosiaalialalla T&K- toiminta on olennaisesti vahvistunut 2000-luvulla kansallisten ohjelmien ja uusien toimijoiden myötä. T&K- toimijoiden kenttä on kuitenkin moninainen ja hajanainen. Osaamiskeskukset, kehittämissyksiköt, sektoritutkimuslaitokset, yliopistot, ammattikorkeakoulut jne. saattavat toimia alueella kohtuullisen erillään mutta osin myös tiiviissä yhteistyössä, ja osittain jopa toistensa toimintaa tuntematta. Lisäksi toimintaympäristöt ovat alueellisesti erilaisia. Esimerkiksi ammattikorkeakoulun ja yliopiston yhteistyön laajuus ja syvyys sekä sosiaalialan osaamiskeskusten rooli ja suhteet ammattikorkeakouluihin vaihtelevat olennaisten.

5.3 Lähtökohdat

a) Suhde AMK:ien T&K -strategioihin

Sosiaalialan T&K -toiminnan reunaehdot määrittävät pitkälti ammattikorkeakoulujen T&K -strategioista käsin. Yleisten strategioiden linjaukset ja resurssoinnit eivät aina edistä sosiaalisen näkökulman mukaan ottamista. Olisikin pidettävä huoli, ettei sosiaalialan T&K -toiminta jää marginaaliin ammattikorkeakoulujen T&K -toiminnassa.

b) Suhde akateemiseen tutkimukseen:

Ammattikorkeakoulujen T&K -toiminnan tietokäsityksen yhtenä ytimenä on monitoimisuus, eli ajatus siitä, että tietoa tuotetaan monin tavoin, monessa ympäristössä ja eri ammatikäytäntöihin kytkeytyneenä. Tiedontuotanto kohdentuu asiakkaisiin ja heidän elämäntilanteisiinsa, työikäntöjen kehittämiseen, innovaatioihin ja toimintaympäristöjen muutok-

sen ymmärtämiseen. Tiedontuotannossa korostuu systemaattisuus, pitkäjänteisyys ja kumuloituvuus.

Ammattikorkeakoulujen sosiaalialan T&K -toiminnan lähtökohtia voidaan etsiä käytäntötutkimuksen piiristä. Toisaalta ammattikorkeakoulujen T&K -toiminta ei ole sidoksissa pelkästään akateemisesti legitimeihin luotettavuusnormeihin. Kehittämistoiminta, hyödynnettävyys ja kokemustieto voidaan asettaa tutkimuksen ja luotettavan tieteellisen tiedon rinnalle. Tyypillisesti ammattikorkeakoulun tutkimus- ja kehittämistoiminnassa hyödynnetään ja tuotetaan erilaista ja erilaisin luotettavuuden kriteerein arvioitua tietoa.

b) Sosiaalinen näkökulma

Sosiaalialan tutkimus- ja kehittämistoiminnan tavoite ja intressi määrittyvät sosiaalisen näkökulmasta. Sosiaalinen on käsitteenä monitasoinen. Se on yhtäältä arkikielessä useissa eri yhteyksissä käytetty sana ja toisaalta sitä voidaan lähestyä monista eri tieteistä käsin. Se liittyy ihmisten välisiin suhteisiin ja yhteisöllisyyteen (sosiologinen ja sosiaalipsykologinen sosiaalinen) sekä hyvinvoinnin jakamiseen ja yhteiskunnalliseen oikeudenmukaisuuteen (sosiaalipoliittinen sosiaalinen). Sosiaalisen käsitteessä yhdistyy yksilön osallisuus, vuorovaikutuksen korostaminen, ryhmäilmiöt, yhteisöllisyys sekä yhteiskunnallinen näkökulma.

Useissa ammattikorkeakouluissa lähtökohtana on hyvinvointiosaaminen tai hyvinvointiala. Sosiaalisen yhteys hyvinvoinnin käsitteeseen on kuitenkin vaikeasti hahmotettava. Sosiaalisen käsite liittyy usein sosiokulttuuriseen, pedagogiseen ja hoidolliseen. Sosiaalinen näyttäytyy eri tavoin erilaisissa toimintaympäristöistä. Käsitteen monimuotoisuudesta huolimatta sosiaalinen näkökulma on sosiaalialan tutkimus- ja kehittämistoiminnassa ydinasemassa.

c) Tutkimus- ja kehittämistoiminnan käsitteen monimuotoisuus

Ammattikorkeakouluissa käytetään tutkimus- ja kehittämistoiminnan käsitettä eri tavoin ja eri yhteyksissä. T&K- käsite viittaa ammattikorkeakoulukontekstissa käydyissä keskusteluissa yhtäältä opiskelijoiden oppimistehtävien ja erityisesti opinnäytetöiden varaan rakentuviin kokonaisuuksiin, toisaalta perinteisiin tutkimuksiin (henkilöstön jatkotutkimukset, tutkimusraportit, julkaisut) ja kolmanneksi ulkoisesti rahoitettuihin hankkeisiin (ESR, Tekes, yms.). Osassa hanketoiminnasta ammattikorkeakoulu on hallinnoivassa roolissa, osassa kyse on yhteistyöverkoston hankkeesta, jossa ammattikorkeakoulun roolina voi olla esimerkiksi arviointi tms.

Kun lähtökohdaksi otetaan käytäntöläheisen tiedonmuodostuksen ideat, T&K -toiminnan monimuotoisuus ja myös pienten projektien merkitys nousevat esiin. Myös yksittäisissä työyhteisöissä tehtävä toimijalähtöinen kehittäminen voi olla innovatiivista ja tuottaa uutta merkittävää tietoa. Siten sosiaalialan T&K -toiminnassa yhdistyykin suuret kehittämissankkeet ja toisaalta pienemmät työelämän kehittämisprosessit.

d) Suhde oppimiseen

Ammattikorkeakoulun tutkimus ja kehittämistoiminnassa keskeistä on yhteys oppimiseen. Oppimista voi tapahtua eri tasoilla. T&K -toiminta voi integroitua suoraan sosionomi

(AMK)-koulutukseen: Opiskelijat voivat suorittaa T&K- hankkeissa harjoitteluja, tehdä opinnäytetöitä tai suorittaa muita opintoja. Ylemmässä ammattikorkeakoulututkinnossa opiskelijan tutkiva ja kehittävä rooli ja T&K -valmiuksien oppiminen korostuu sosionomi(AMK)-tutkintoa vahvemmin.

Edelleen T&K -toiminta tuottaa ammattikorkeakouluille osaamista, joka välillisesti hyödyntää opiskelijoiden oppimista. Kehittämistoimintaan osallistunut opettaja voi siirtää T&K:ta oppimiseen. Parhaimmillaan T&K on yhteisöllistä oppimista, jossa oppijoina ovat samanaikaisesti opiskelija, työelämä ja ammattikorkeakoulu.

5.4 Sosiaalialan T&K- toiminnan painopisteet

Sosiaalialan tutkimus- ja kehittämistoiminnan painopisteitä voidaan jäsentää ainakin kolmesta eri näkökulmasta:

a) Asiakkuuden kautta määrittyvät painopisteet

Sosiaalialan tutkimus- ja kehittämistoiminnan lähtökohtana voidaan pitää monimuotoisen asiakas-käsitteen ymmärrystä. Asiakas voidaan nähdä palvelun kohteena, kuluttajana ja kansalaisena. Tutkimus- ja kehittämistoiminnan haasteita ja kohteita voidaan jäsentää asiakkuuksien näkökulmasta.

Ensinnäkin sosiaalialan tutkimus- ja kehittämistoiminta voi liittyä lapsiin, nuoriin ja lapsiperheisiin. Haasteita liittyy lapsiperheiden sosiaaliseen ja taloudelliseen asemaan. Tutkimus- ja kehittäminen voi kohdistua kasvatustyöhön varhaiskasvatuksen tai lastensuojelun toimintaympäristöissä. Perheiden kokonaisvaltaisen tukemisen kehittäminen esimerkiksi perhetyön keinoin luo haasteita sosiaalialan kehittämistoiminnalle. Edelleen esimerkiksi koulut ja erityisnuorisotyö tarjoavat sosiaalisen hyvinvoinnin näkökulmasta keskeisen kehittämiskohteen.

Toiseksi väestön ikääntyminen luo haasteita koko hyvinvointipalvelujärjestelmälle. Nykyisten työmuotojen ja toimintatapojen rinnalle tarvitaan uudenlaisia innovaatioita. Vanhus- ja seniorityöhön tarvitaan runsaasti tutkimus- ja kehittämistoimintaa. Keskeisellä sijalla on sekä monialainen esimerkiksi hyvinvointiteknologinen kehittämistoiminta sekä selkeästi sosiaalialan viitekehyksestä lähtevä tutkimus- ja kehittämistoiminta.

Edelleen haasteita liittyy erilaisiin erityisryhmiin. Päihdeongelmat, köyhyys, syrjäytyminen ja yhteiskunnallinen osattomuus sekä vammaisuus luovat osaltaan sosiaalialan työn tarvetta. Erityisryhmiin liittyvän tutkimus- ja kehittämistoiminnan kohdalla vahva sosiaalisen oikeudenmukaisuuden näkökulma on erityisen keskeisellä sijalla.

b) Toimintaympäristöt

Sosiaalialan tutkimus- ja kehittämistoiminta voi kohdentua erilaisiin toimintaympäristöihin. Lähtökohtana voidaan pitää näkökulmallista siirtymää reagoinnista ennakointiin. Kysymys on toimintaympäristöjen tarkastelusta tulevaisuuden muutoksia ennakoiden.

Ensinnäkin tutkimus- ja kehittämistoiminta voi kohdistua asiakkaiden muuttuviin toimintaympäristöihin. Monien alueellisten ja kansallisten muutosten ohella muun globalisaatio ja kulttuurinen modernisaatio muuttavat olennaisesti asiakkaiden elinympäristöjä. Muutokset synnyttävät uusia sosiaalialan työn tarvetta luovia mekanismeja, mutta myös edellyttävät sosiaalialan työprosessien uudelleenarviointia.

Myös sosiaalialan toimintaympäristöt muuttuvat. Muutoksia tapahtuu sosiaalipalvelujen organisoinnissa ja prosesseissa kaikilla tasoilla. Julkisten hyvinvointipalvelujen rinnalla toimii yksityisiä sosiaalipalveluita. Myös järjestöillä on keskeinen rooli. Teknologinen kehitys luo uudenlaisia mahdollisuuksia hyvinvointipalvelujen kehittämiseen.

Hyvien käytäntöjen luominen ja levittäminen ovat sosiaalialan työn sisällöllisen kehittämisen suuria haasteita. Sosiaalialalle kaivataan selkeitä arviointitutkimuksia ja meta-analyysyjä erilaisten menetelmien ja toimintatapojen vaikuttavuudesta. Vaikuttavuustutkimuksen metodisena haasteena on kuitenkin asiakkaiden yksilölliset tilanteet ja muuttuvat toimintaympäristöt. Niinpä kaivataankin erityisesti tietoa sosiaalialan työmenetelmistä suhteessa toimintaympäristöihin. Haasteena on mm. hyvien käytäntöjen kehittäminen erilaisissa konkreettisissa toimintaympäristöissä.

c) Koulutus ja osaaminen

Sosiaalialan ammattikorkeakoulutusta koskevan tiedonmuodostuksen peruspilarit ovat opetuksen, tutkimuksen ja kehittämistoiminnan vuorovaikutuksessa. Opettajuus nähdään kokonaisuutena: opettaja on paitsi opettaja, niin myös tutkija ja kehittäjä. Ammattikorkeakoulun sosiaalialan T&K -toiminnan kohteena voi olla pedagogiikkaa ohjaavat periaatteet, kuten esimerkiksi tutkiva oppiminen ja sen muuntuminen tutkivaksi ammattikäytännöksi sekä sosiaalialan opiskelijoiden ammatillinen kehittyminen. Tällaisen T&K -toiminnan kautta voidaan kehittää sosiaalialan korkeakoulutuksen käytänteitä.

Tutkimustietoa tarvitaan myös sosionomien osaamisesta ja työelämän tarpeista. T&K -toiminta voi kohdentua yleisellä tasolla sosionomien ydinosaamiseen tai esimerkiksi sosionomien osaamiseen jollakin rajatulla toimintakentällä. Tutkimustietoa tarvittaisiin muun muassa siitä, millainen on sosionomin (AMK) osaaminen varhaiskasvatuksen kentällä ydinosaamisen ja erityisosaamisen näkökulmasta. Tällaisella tiedolla on olennainen merkitys sosiaalialan koulutuksen sisältöjen kehittämisessä.

Yhteenveto toimenpiteistä

a) Hanketoiminnan edistäminen

On tärkeää vahvistaa ammattikorkeakoulujen yhteistyötä T&K -hanketoiminnassa. Yhteistyön kautta myös yksittäisten ammattikorkeakoulujen sosiaalialan koulutusohjelmien oma tutkimus- ja kehittämistoiminnan osaamistaso kehittyy. Käytännössä tämä yhteistyö tarkoittaa mm. yhteishankkeita.

Yhtenä yhteishankeideana on: Hyvinvoinnin alueellinen jakautuminen ja siitä nousevat teemat/ Sosiaalinen osana hyvinvointia. Tällaisen hankkeen kautta vahvistetaan ammattikorkeakoulujen alueellista kehitystehtävää

Yhteisen hanketoiminnan vahvistaminen edellyttää verkoston sisäistä organisoitumista tätä varten. Tulisikin perustaa osana verkostoa toimiva T&K -työryhmä, jonka tehtävänä olisi mm. hanketoiminnan valmistelu ja tiedontuotannon organisointi.

b) Tiedonvälityksen parantaminen

Sosiaalialan T&K -toimintaa koskevaan tiedonvälitykseen tulisi kiinnittää erityistä huomiota. Verkoston www-sivuilta tulisi näkyä paitsi verkoston yhteishankkeet, niin myös eri ammattikorkeakoulujen sosiaalialan päivitetty T&K -toiminnan painopisteet ja keskeinen hanketoiminta.

c) Toimijakentän jäsentäminen

Sosiaalialan T&K- toimintakenttä on hajanainen. Ammattikorkeakoulut jäävät helposti myös sivuun monilla keskeisillä kehittämisareenoilla. Niinpä sosiaalilana ammattikorkeakouluverkoston tuleekin toimia aktiivisesti sosiaalialan T&K -toiminnan kentän jäsentämiseksi ja ammattikorkeakoulujen aseman vahvistamiseksi erilaisilla T&K -areenoilla. Pyritään aktiivisesti rakentamaan yliopisto – ammattikorkeakoulu - osaamiskeskus -verkostoja alueellisen kehittämistoiminnan ja soveltavan tutkimuksen koordinoimiseksi.

d) Julkaisutoiminta

Julkaisutoiminta on keskeinen osa tutkimus- ja kehittämistoimintaa. Sosiaalialan koulutusta antavien yksiköiden ja henkilöstön julkaisutoimintaa tulisikin tukea. Edelleen julkaisutoimintaa tulisi tehdä näkyväksi erilaisilla foorumeilla. Osana julkaisutoiminnan edistämistä tulisi toimittaa eri ammattikorkeakoulujen yhteisjulkaisuja.

e) Sosiaalialan ammattikorkeakouluverkoston T&K- päivät kerran vuodessa

Sosiaalialan T&K -toiminnan tulosten julkistamista ja tutkimuskeskustelua varten tulee kehittää omat fooruminsa. Tämä tarkoittaa muun muassa säännöllisesti kerran vuodessa pidettäviä sosiaalialan tutkimus- ja kehittämistoiminnan päiviä, joiden tarkoituksena on ammattikorkeakoulujen sosiaalialan T&K -toiminnan vahvistaminen tässä strategiassa esitetyistä lähtökohdista.

f) Kansainvälinen T&K- toiminta

Kansainvälisyyttä tulisi vahvistaa osana verkoston T&K -toimintaa. Tässä korostuu erityisesti lähialueyhteistyö. Keskeisinä yhteistyöalueina ovat muut pohjoismaat ja muu Eurooppa, muualle suuntautuvaa kansainvälistä toimintaa unohtamatta.

Perinteisesti ammattikorkeakoulujen kansainvälisessä toiminnassa on korostunut opiskelija- ja opettajavaihto. Tulevaisuudessa kansainvälisen toiminnan painopistettä tulisi kuitenkin siirtää tutkimus- ja kehittämistoimintaan. Tämä edellyttää laajaa verkottumista paitsi kansainvälisiin T&K -verkostoihin, niin myös suomalaisten ammattikorkeakoulujen kesken.

Liite 1. Sosiaalialan koulutusohjelman tuottamat kompetenssit Sosionomi (AMK)-tutkinnoissa

Osaamisprofiili	Osaamisalueen kuvaus
Sosiaalialan eettinen osaaminen	Sosionomi (AMK) on sisäistänyt sosiaalialan arvot ja ammattieettiset periaatteet ja sitotuu toimimaan niiden mukaisesti. Hän kykenee sosiaalialan ammattien edellyttämään eettiseen reflektioon. Hän ottaa huomioon jokaisen yksilön ainutkertaisuuden ja kykenee toimimaan arvostiritoja sisältävissä tilanteissa. Sosionomi (AMK) edistää tasa-arvoa ja suvaitsevaisuutta sekä pyrkii huono-osaisuuden ehkäisemiseen yhteiskunnan, yhteisön ja yksilön näkökulmista.
Asiakastyön osaaminen	Sosionomi (AMK) osaa luoda ammatillisen ja asiakasta osallistavan vuorovaikutus- ja yhteistyösuhteen. Hän ymmärtää asiakkaan tarpeet ja voimavarat kontekstisidonnaisesti. Sosionomi (AMK) osaa soveltaa erilaisia teoreettisia lähestymistapoja ja työmenetelmiä tarkoituksenmukaisesti sekä arvioida niitä. Hän osaa tukea ja ohjata tavoitteellisesti erilaisia asiakkaita ja asiakasryhmiä heidän arjessaan, kasvun ja kehityksen eri vaiheissa ja eri elämäntilanteissa.
Sosiaalialan palvelujärjestelmäosaaminen	Sosionomi (AMK) tuntee hyvinvointia ja sosiaalista turvallisuutta tukevat palvelujärjestelmät ja niihin liittyvän lainsäädännön. Hän osaa hahmottaa palveluiden muutoksia ja pystyy osallistumaan niiden monipuoliseen kehittämiseen. Hän osaa suunnata ja koota tarpeen mukaisia palveluita erilaisissa elämäntilanteissa olevien asiakkaiden tueksi, osaa toimia moniammatillisissa verkostoissa ja hallitsee palveluohjauksen.
Yhteiskunnallinen analyysitaito	Sosionomi (AMK) ymmärtää yksilön ja yhteiskunnan välisen suhteen ja osaa jäsentää ja analysoida sitä erilaisista teoreettisista näkökulmista. Hän ymmärtää ihmisten sosiaalisten toimintaedellytysten muotoutumisen ja yhteiskunnallisen päätöksenteon välisen yhteyden. Sosionomi (AMK) osaa jäsentää sosiaalisia ongelmia yhteiskunnallisesta viitekehyksestä.
Reflektiivinen kehittämis- ja johtamisosaaminen	Sosionomi (AMK) on sisäistänyt reflektiivisen ja tutkivan työotteen. Hän osaa arvioida toimintaansa teoreettisia lähtökohtia ja soveltaa vaihtoehtoisia ajattelu- ja lähestymistapoja. Hänellä on käytäntöpainotteista tutkimuksellista osaamista ja hän osaa tuottaa uutta tietoa. Hän osaa toimia työyhteisön aloitteellisena esimiehenä ja aktiivisena jäsenenä. Hän osaa kehittää ja johtaa sosiaalialan osaamista, työyhteisöjä ja palveluita moniammatillisessa yhteistyössä.
Yhteisöllinen osaaminen ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen	Sosionomi (AMK) ymmärtää yhteisöjen toimintaperiaatteita ja kulttuureita sekä osaa yhteistyössä muiden kanssa vahvistaa ja luoda kansalaisuutta tukevaa yhteisöllisyyttä ja osallisuutta. Hän osaa toimia erilaisissa kansalais- ja viranomaisverkostoissa ja luoda niitä. Sosionomi (AMK) kykenee osallistumaan yhteiskunnalliseen arvokeskusteluun ja vaikuttamaan päätöksentekoon yhteistyössä asiakkaiden ja muiden toimijoiden kanssa. Hän tunnistaa epätasa-arvoa tuottavia rakenteita ja toimii niiden purkamiseksi.

Liite 2. Sosiaalialan koulutusohjelman tuottamat kompetenssit Sosionomi (ylempi AMK)-tutkinnoissa.

Koulutusohjelma-kohtaiset kompetenssit	Osaamisalueen kuvaus
Sosiaalialan eettinen osaaminen	Sosionomi (AMK) on sisäistänyt sosiaalialan arvot ja ammattieettiset periaatteet ja sitotuu toimimaan niiden mukaisesti. Hän kykenee sosiaalialan ammattien edellyttämään eettiseen reflektioon. Hän ottaa huomioon jokaisen yksilön ainutkertaisuuden ja kykenee toimimaan arvoriititöitä sisältävissä tilanteissa. Sosionomi (AMK) edistää tasa-arvoa ja suvaitsevaisuutta sekä pyrkii huono-osaisuuden ehkäisemiseen yhteiskunnan, yhteisön ja yksilön näkökulmista.
Asiakastyön osaaminen	Sosionomi (AMK) osaa luoda ammatillisen ja asiakasta osallistavan vuorovaikutus- ja yhteistyösuhteen. Hän ymmärtää asiakkaan tarpeet ja voimavarat kontekstisidonnaisesti. Sosionomi (AMK) osaa soveltaa erilaisia teoreettisia lähestymistapoja ja työmenetelmiä tarkoituksenmukaisesti sekä arvioida niitä. Hän osaa tukea ja ohjata tavoitteellisesti erilaisia asiakkaita ja asiakasryhmiä heidän arjessaan, kasvun ja kehityksen eri vaiheissa ja eri elämäntilanteissa.
Sosiaalialan palvelujärjestelmäosaaminen	Sosionomi (AMK) tuntee hyvinvointia ja sosiaalista turvallisuutta tukevat palvelujärjestelmät ja niihin liittyvän lainsäädännön. Hän osaa hahmottaa palveluiden muutoksia ja pystyy osallistumaan niiden monipuoliseen kehittämiseen. Hän osaa suunnata ja koota tarpeen mukaisia palveluita erilaisissa elämäntilanteissa olevien asiakkaiden tueksi, osaa toimia moniammatillisissa verkostoissa ja hallitsee palveluohjauksen.
Yhteiskunnallinen analyysitaito	Sosionomi (AMK) ymmärtää yksilön ja yhteiskunnan välisen suhteen ja osaa jäsentää ja analysoida sitä erilaisista teoreettisista näkökulmista. Hän ymmärtää ihmisten sosiaalisten toimintaedellytysten muotoutumisen ja yhteiskunnallisen päätöksenteon välisen yhteyden. Sosionomi (AMK) osaa jäsentää sosiaalisia ongelmia yhteiskunnallisesta viitekehystä.
Reflektiivinen kehittämis- ja johtamisosaaminen	Sosionomi (AMK) on sisäistänyt reflektiivisen ja tutkivan työotteen. Hän osaa arvioida toimintaansa teoreettisia lähtökohtia ja soveltaa vaihtoehtoisia ajattelu- ja lähestymistapoja. Hänellä on käytäntöpainotteista tutkimuksellista osaamista ja hän osaa tuottaa uutta tietoa. Hän osaa toimia työyhteisön aloitteellisena esimiehenä ja aktiivisena jäsenenä. Hän osaa kehittää ja johtaa sosiaalialan osaamista, työyhteisöjä ja palveluita moniammatillisessa yhteistyössä.
Yhteisöllinen osaaminen ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen	Sosionomi (AMK) ymmärtää yhteisöjen toimintaperiaatteita ja kulttuureita sekä osaa yhteistyössä muiden kanssa vahvistaa ja luoda kansalaisuutta tukevaa yhteisöllisyyttä ja osallisuutta. Hän osaa toimia erilaisissa kansalais- ja viranomaisverkostoissa ja luoda niitä. Sosionomi (AMK) kykenee osallistumaan yhteiskunnalliseen arvokeskusteluun ja vaikuttamaan päätöksentekoon yhteistyössä asiakkaiden ja muiden toimijoiden kanssa. Hän tunnistaa epätasa-arvoa tuottavia rakenteita ja toimii niiden purkamiseksi.

Liite 2. Sosiaalialan koulutusohjelman tuottamat kompetenssit Sosionomi (ylempi AMK)-tutkinnoissa.

Osaamisprofiili	Osaamisalueen kuvaus
Sosiaalialan eettinen osaaminen	<ul style="list-style-type: none"> Sosionomi (ylempi AMK) osaa analysoida ja arvioida sosiaalialan keskeisiä yhteiskunnallisia ilmiöitä ja niihin vaikuttavia tekijöitä eettisestä näkökulmasta. Hän osaa yhteiskunnallisesti perustella ja analysoida eettisiä ratkaisuja ja niiden vaikutuksia asiakas-, vaikuttamis-, tutkimus- ja kehittämistyössä.
Asiakastyön ja työmenetelmien osaaminen	<ul style="list-style-type: none"> Sosionomi (ylempi AMK) osaa innovatiivisesti ja tulevaisuusorientoituneesti arvioida ja kehittää asiakaslähtöisiä sekä vaikuttavuutta lisääviä sosiaalialan asiakastyön työmenetelmiä, toimintatapoja, -malleja, -prosesseja ja palvelujärjestelyjä. Hän osaa arvioida sekä erilaisten työmenetelmien taustalla olevia teoreettisia lähestymistapoja että hyödyntää niitä kehittäessään uusia asiakastyön työmenetelmiä spesifejä asiakasryhmiä ja -tilanteita varten.
Sosiaalialan palvelujärjestelmäosaaminen	<ul style="list-style-type: none"> Sosionomi (ylempi AMK) osaa arvioida ja kehittää sosiaalipalveluja osana hyvinvointipalvelujärjestelmää sekä asiakastyönprosesseja yhteistyössä eri toimijoiden kanssa ja perinteiset sektorirajat ylittäen. Hän osaa analysoida sosiaalipalvelujen taustalla vaikuttavia poliittisia ja taloudellisia tekijöitä. Hän osaa toimia hyvinvointipalvelujärjestelmän ja hallinnon päätöksentekojärvä arviointitehtävissä. Hän osaa käyttää suunnittelu- ja kehittämistyössä hallinnon tietojärjestelmiä sekä tietotekniikkaa hyödyntäviä palvelumuotoja.
Yhteiskunnallinen analyysitaito	<ul style="list-style-type: none"> Sosionomi (ylempi AMK) hallitsee yhteiskunnan muutoksen kriittisen analyysin ja sosiaalisten vaikutusten ennakoinnin. Hän osaa analysoida ihmisten sosiaalisten toimintaedellytysten muotoutumisen globaaleja muutostrendejä sekä jäsentää ja analysoida sosiaalisten ongelmien ja riskien syitä ja niiden ilmenemismuotoja.
Reflektiivinen kehittämis- ja johtamisosaaminen	<ul style="list-style-type: none"> Sosionomi (ylempi AMK) osaa innovatiivisesti ja tulevaisuusorientoituneesti arvioida ja kehittää itseään johtamisen eri osa-alueilla sekä toimia moniammatillisten työyhteisön esimiehenä ja muutosjohtajana. Hän osaa johtaa ja kehittää yhteistyössä muiden työyhteisön työntekijöiden ja muiden keskeisten yhteistyötahojen kanssa työyhteisönsä toimintaprosesseja ja -rakenteita, taloutta ja resurssien hallintaa, henkilöstön osaamista ja aikaansaannoskykyä, yhteistyösuhteita ja kumppanuuksia sekä asiakastyötä paremman yhteiskunnallisen ja asiakasvaikuttavuuden aikaansaamiseksi.
Yhteisöllinen osaaminen ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen	<ul style="list-style-type: none"> Sosionomi (ylempi AMK) osaa yhteiskuntatieteellisestä traditiosta käsin kriittisesti analysoida yhteisöllisen ja yhteiskunnallisen toiminnan taustalla olevia arvoja ja intressejä Hän osaa käyttää, soveltaa ja kehittää osallistavia, aktivoivia ja valtaistavia menetelmiä erilaisten asiakasryhmien ja yhteisöjen kanssa työskennel-

	<p>lessään sekä työtä kehittäessään.</p> <ul style="list-style-type: none">• Hän osaa teoreettis-metodologisesti analysoida epätasa-arvoa tuottavia rakenteita ja hallitsee menetelmiä niiden purkamiseksi.
Tutkimus- ja kehittämisosaaminen	<ul style="list-style-type: none">• Sosionomi (ylempi AMK) osaa analysoida ja arvioida sosiaalialan kehittämisprosesseja ja niiden lähtökohtana olevia intressejä erityisesti yhteiskuntatieteellisestä traditiosta käsin.• Hän osaa systemaattisesti analysoida ja reflektoida käytännön kehittämistoiminnassa syntynyttä kokemustietoa.• Hän osaa uudistaa sosiaalialan käytäntöjä dialogisesti ja toimijoita osallistavasti sekä systemaattista tiedontuotantoa kehittämistoiminnassaan hyödyntäen.